

Výrobkyně lidových krojů a vyšivačka z Velkých Němčič

KROJ NA HODY? SAMOZŘEJMOST!

Velké Němčice – „Nejvíce mě baví tvorba nových výšivek pro kroje,“ říká Ing. Marie Vaňková, která žije se svojí rodinou ve Velkých Němčicích, kde také tvoří a půjčuje kroje. Časopis Svět textilu & obuvi ji požádal o rozhovor.

Jak jste se dostala k tvorbě krojů a následnému podnikání s tímto sortimentem?

Již od dětství jsou ruční práce mojí velkou zálibou. A protože jsem z Moravy, kde je folklór stále živý, mohu uplatnit své celoživotní zkušenosti právě při tvorbě výšivek na lidových krojích. Po studiu na VŠE v Praze jsem pracovala v bance. Již na mateřské dovolené se výroba krojů stala mou profesí. Dnes už je to více než dvacet let, co provozuji svoji živnost.

Jak se vám daří v odvětví folkloru?

Lidé pohybující se okolo folklóru jsou trochu jiní, srdeční, a také dokáží být velkorysí. Jsem ráda, že se ke mně vrací a vyhledávají moje služby. A tak se vzájemně známe s mnoha lidmi napříč celou Moravou. Muzikanti mě zvou na svoje vystoupení a mladí lidé, kterým kroje půjčuji, mě zvou, abych si na hody s nimi přišla zatančit. To je pak hodně veselo.

Jaké úkony provádíte – šití, půjčovna i opravy?

Jsem výrobkyně lidových krojů a zejména vyšivačka. Zaměřuji se zejména na výšivky a zdobení krojů. Vyrábím také originální krajky podle původních motivů našich vyšivaček ze Slovácka, které už dnes nikdo nevyšívá a nepalčuje. Zhotovuji sama celé kroje kromě obuvi, a to nejvíce v zimě. V létě kroje škrobím, žehlím, peru a půjčuji na hodové slavnosti. Jde o takový několikaměsíční letní kolotoč. Po letním období se těším na zimu, kdy mám čas tvořit, malovat si ty svoje ornamenty a samozřejmě vyšívat. Nezapomínám se opravami starých krojů, ale doplňuji zákazníkův jejich stávající kroje novými součástmi. Starší vzácné výšivky je škoda používat na hodové slavnosti. Majitelé si je uchovávají jako památku.

Malovaná výšivka

Marie Vaňková

Ve většině obcí v okolí Brna se přestal původní kroj nosit už před první světovou válkou. Byly to kroje chudší, proto se v těchto končinách po druhé světové válce začal nosit kroj kyjovský, velmi oblíbený. Také se vyšíval v rodinných školách v Brně, v družstvu Vesna a později v Moravské ústředně. Tyto kroje si lidé velmi oblíbili a učili se je vyšívat, mnohdy i jednodušším způsobem než v Kyjově, kde byl jejich původ a kde se tyto kroje uchovávaly do dnešní doby. Na Brněnsku a v celém širokém okolí se kyjovský kroj právě dodnes nosí hromadně. Je to velmi ojedinělý region. Na východním Slovácku je to jinak. Tam není možné kroje hromadně půjčovat, protože každá obec má jiný kroj a velmi často je mají rodiny doma. Ale i pro tuto oblast kroje vyšívám. Do Vlčnova, Uherského Brodu, Nivnice, Bánova...

Přibližte nám svoji činnost. Jak dlouho šijete jeden kroj?

Zhotovuji krojové součásti podle originálů, které mi lidé začali přinášet odevšad. Kroj není problém ušít, ale vytvořit ty původní vý-

Kyjovská zástěra

šivky, zdobení, tak, aby to bylo přesně jako původní součást.

Náročnost zákazníků na provedení je vysoká. Také to musí být vyrobeno co nejdříve, nikdo nebude čekat rok. A nejlépe hned pro 25 členů souboru... To mě přivedlo k tomu, že jsem začala při své práci používat stroje. Manžel je elektrotechnik, bez něho bych svoji práci nemohla dělat. Stroje mi upravuje, programuje podle mých požadavků. Díky tomu dokáží zhotovit výšivky a krajky různými technikami, které by už dnes nikdo na prodej ručně nedělal. Mnohé vyšivačky, dnes už babičky, jež dříve vyšívaly kroje ručně, se chodily na moji práci dívat. Musely se přesvědčit osobně, velmi mou práci oceňovaly. Nedávno jedna upřímná paní se slzami v očích prohlížela moje výšivky, obdivovala je a hladila je svými rukama, to je pro mě to nejlepší ocenění, když potkáte takové spřízněné duše, které tomu rozumí a dovedou si představit tu náročnost práce.

V zimním období připravuji každý rok nové vzory a výšivky zejména na kroje z Podluží a Kyjovska. Zákazníci poptávají vzory přes internet, posílám jim ukázky a oni si vybírají. Následně přijde vlna konkrétních objednávek a na jaře šiji kroje každému zákazníkovi na míru. Pro představu, zhotovení výšivek ke kyjovskému kroji trvá odhadem 14 dní. Ale nedá se to úplně přesně odhadnout. Dámský kyjovský kroj ušiji za tři pracovní dny. A škrobení sukní trvá další tři dny. K ušití pánských nohavic bez výšivek potřebuji asi deset hodin, vypracování řasených rukávců téměř tři hodiny a nejnáročnější je kabátec, zhruba 20 pracovních hodin.

Podle čeho tvoříte kroje, držíte se nějakého vzoru?

Často se mě lidé ptají, jak je to s krojovým předpisem, zdali musím dodržovat nějaká pravidla při výrobě. Samozřejmě, že ano. Každý krojový typ má svůj předpis. Nejlepší je tvořit podle originálů a podle rady znalců, etnografů. Na ně se obracím a oni mě také žádají o zhotovení součástí podle muzejních exponátů. V případě, že si něčím nejsem jistá, hledám v odborné literatuře nebo se obracím na paní etnografku Slováckého muzea v Uherském Hradišti, paní Mgr. Martu Kondrovou. Když se však podíváme na jednotlivé výšivečky do detailu, tak je každý kus originál. Každá vyšivačka a malářka vytvořila jiný vzor, který zakomponovala do výšivek nárameníků, přednic na mužských košilích, u děvčat na límcích, zástěrkách a podobně. A to je to, co mě baví, co mi dává volnost, kreslit ornamenty a vzory třeba i podle přání zákaznice. Když jdou dívky v průvodu, nechci, aby měly stejné vzory. Musí to být překvapení a podívaná.

Mušské nohavice červenice s bohatým šňurováním

Má kraj svou životnost? Jak o něj pečovat?

Dříve se kroje zhotovovaly z materiálů, které se kromě plátna vlastně ani nepraly, protože barvy látek i bavlnek užitých na vyšití byly nestálé. Dnes používat takové komponenty, by nebylo možné, protože kraj se často musí prát, všechny jeho součásti. V čistírně se začišťují vlněné mužské vesty, nohavice i kabátky. Proto se takové oděvy do půjčovny nehodí.

Například místo těžkých vlněných nohavic zhotovují do půjčovny nohavice z lehkého materiálu, například i z polyesteru. Po každém půjčení se totiž celé musí vyprat, aby se za tři dny mohly zase půjčit. Staré kroje si nikdo nechce půjčovat. A je jedno, jestli je na něm ručně vyšitý ornament. Žádané jsou nové a čisté kroje, precizně připravené. Nikdy jsem proto do své půjčovny staré součásti nekupovala, ale podle těch starých jsem tvořila nové. Navíc hodové slavnosti jsou v létě, kdy jsou velká vedra, proto musím tedy kraj do své půjčovny (ale i pro soukromé osoby a účinkující) připravit tak, aby byl doslova odolný a co nejvíce vydržel.

Odkud máte materiály pro svou živnost?

Materiály nakupuji přednostně od našich českých výrobců a dodavatelů. Co nekoupím, to si vyrobím, jsou tím především původní krajky.

Co vás nejvíce baví v souvislosti s kroji?

Co mě nejvíce baví? Výšivky, jednoznačně, a také tvorba nových vzorů.

Kdo jsou vaši zákazníci?

Spektrum mých zákazníků je velmi široké. Vyšívala jsem a šila kroje pro známé národopisné soubory Moravského Slovácka – Oldšava, Olšava, Nivnička, Bánov, Břeclavan, ale i pro Vlčnovskou jízdu králů. Dále pak pro cimbálové muziky Grajcár, Notečku, pro dechovky a mužácké soubory. Těší mě, že se moje kroje nosí i v zahraničí – v Japonsku, v Kanadě i na Aljašce u našich krajanů, v Rakousku, Austrálii, a také ve Spojených Arabských Emirátech a Thajsku. Zrovna vyšívám dětské kroje pro naše krajanů na Filipínách.

Ručně vyšívání krajů ode mě má také náš bývalý prezident Václav Klaus. Velmi mě potěšilo, když mě požádala módní návrhářka Klára Nademlýnská, abych vyšívala součásti pro její kolekci. Připravovala ji pro firmu Preciosa. Tak se moje výšivky dostaly i na světové módní výstavy. Byly to naše lidové výšivky, které

Mušské rukávy, technika pavoučků, mřížek, katrování

paní Nademlýnská povýšila na umělecké dílo. Měla jsem z toho opravdu radost.

Jaké je věkové portfolio vašich zákazníků?

V největší míře jde o mladé lidi, děti už od velmi nízkého věku. Oblékám chasy do krojových průvodů, kde jde například 40 dětí a 40 mladých stárků kolem 20 let.

Z jakých dílů se skládá dámský a pánský kyjovský kraj?

Každý kraj je jiný a názvy se velmi liší. Nejsem etnograf, proto odpovím stručně. Dámský kraj... nosil se spodní rubáč, spodní rukávce, horní rukávce, tacle, límec, kordula, spodní sukýnka „honzík“, alespoň tři spodničky, sukňe pávka, zástěra – fěrtoch, pantla, čepec, turečák, čizmy. Pánský kraj se skládá z rukávce, korduly, nohavic, opasku, marinky, klobouku, čizem.

Stále zkouším něco nového. V poslední době jsem se více věnovala oblasti Podluží. Jde o ty překrásné mužské kroje s červenými nohavicemi, bohatě vyšívané a šňurované, k tomu bělounek košulky s jemnými výšivkami na rukávech. Tyto výšivky mají i děvčata hlavně na fěrtošku. Vypracovala jsem si vzory a výšivky podle starodávných zástěr přes sto let starých. Jsou plné ažurek, výstřihů, mřížek, sítěk a pavoučků.

Na mužských rukávech jsou uplatněny originální vzdušné krajky se slováckými motivy, které si sama navrhuji. Tyto kroje jsou velmi žádané a moji zákazníci si už rezervují v létě místočko na zimu, uplácejí mě lahůdkami výborného vína z vlastních zdrojů... No naši vinaři z Podluží.

Které části tvoří dětský kraj?

Dříve to bylo normální oblečení. Dětem se šily kroje z toho, co zbylo. Proto se využíval každý kousíček, čtverec plátna. Děti mívaly jen oblečení z plátna, lnu, v zimě z kožešinek. Dnes se dětem šijí kroje pro hodové slavnosti, zhotovují se jim jako zdobnělný krajů pro dospělé.

Kolik stojí vámi vytvořený dámský, pánský a dětský kraj, včetně výšivky?

Dámský bohatě vyšívání kyjovský kraj stojí kolem 15 000 Kč, včetně DPH. Pánský se počítá po součástech – vyšívané nohavice 6 500 Kč, soukenná vyšívaná kyjovská vesta

do 5 000 Kč, rukávce s výšivkou 1 600 Kč, dětský dívčí kraj kolem 6 000 Kč.

Je o kroje zájem u mladých lidí?

S manželem si někdy vyjdeme v krojích zatančovat. Naši synové je ale nosí častěji. Ten mladší hraje v cimbálové muzice. Je dobře, že mladí lidé kroje berou jako samozřejmé oblečení na určité příležitosti. Také je velkou zásluhou obcí a spolků, že folklórní akce podporují i finančně.

Jak vidíte budoucnost svého řemesla?

Moje řemeslo učím své syny. Zapisují si postupy a svoje nápady, učím je pracovat se stroji, programovat výšivky. Jsou to studenti, jeden strojař a druhý elektrotechnik. Práce s výšivkami je baví. V létě mi dokonce pomáhají žehlit a škrobit spodní sukňe. Je k tomu zapotřebí síly a trpělivosti. Na moji práci se chodí dívat také děvčata z okolí.

Co považujete za nejlepší způsob propagace?

Nikdy jsem nepoužívala reklamu v novinách, časopisech... V době mých začátků jsem reklamu měla, a tou byla pouze reklamní cedule u našich vrat... Zákazníci mě naleznou na webových stránkách. Největší reklamu mi však dělají právě mí zákazníci, mimo jiné tím, že předávají na mě kontakt dalším lidem. Velmi mě těší spokojenost zákazníků a jejich doporučení. Už na jaře, v dubnu, si na první hoddy půjčí chasa mladých lidí kroje. Sejde se tam půlka Moravy, a potom se mi diář zaplní objednávkami až do konce sezony. Mladí vždy čekají, co jim připravím nového.

Děkuji za rozhovor: Sandra Friebová
Foto: archiv M. Vaňkové

Kyjovské kroje rozličných vzorů